

۱۸۴۶

توانا بود هر که دانا بود

دانشگاه تبریز

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایا ننامه

موضوع

بررسی تحول نیروی کار در منطقه "شمال آذربایجان شرقی"

(مشکین شهر و ارسباران هرند)

استاد راهنما

جناب آقای دکتر حسین آملی

نگارش

حبیب الله زنجانی

رشته علوم اجتماعی

سالتحصیلی

۴۸ - ۴۹

۱۸۴۶

فهرست مطالب

صفحه	مقدمه
۴۵ - ۱	فصل اول مشخصات کلی جمعیت منطقه مورد مطالعه؛
۴ - ۱	حدود و موقعیت جغرافیائی
۷ - ۴	بررسی - تراکم جمعیت (تراکم حسابی و پیوستگی)
۱۱ - ۸	چگونگی - شهرنشینی و روستانشینی
۲۱ - ۱۲	توزیع جنس جمعیت
۲۴ - ۲۱	توزیع سنی جمعیت
۲۳ - ۲۴	ازدواج و زناشویی
۳۸ - ۳۳	وسعت خانواده و چگونگی آن از نظر کار و سواد
۴۵ - ۳۹	مهاجرت
۹۰ - ۴۶	فصل دوم : نیروی کار منطقه مورد مطالعه ؛
۵۹ - ۴۶	جمعیت فعال و نرخ فعالیت و چگونگی آن از نظر جنس و سنی
۶۱ - ۵۹	بررسی جمعیت غیرفعال و چگونگی آن

الف

۱۱۳۹

صفحه	
۶۵ - ۶۱	بررسی وضع اشتغال و بارمعیشت
۷۶ - ۷۵	توزیع شاغلین در رشته‌های عمدهٔ نه گانهٔ فعالیتهای اقتصادی
۸۸ - ۷۶	چگونگی اشتغال در فعالیتهای عمده (سه گانه) اقتصادی
۹۰ - ۸۸	توزیع شاغلین برحسب (سمت در شغل)
۹۷ - ۹۱	فصل سوم : بررسی وضع سواد و مهارت
۱۰۶ - ۹۸	فصل چهارم : بیکاری و چگونگی آن در منطقهٔ شمال آذربایجان

شرفی *

۱۰۸ - ۱۰۷

فهرست منابع : فارسی

۱۰۹

خارجی

فهرست جداول

صفحه	شرح
۴	جدول شماره ۱ توزیع جمعیت در کل " منطقه " به تفکیک حوزه های سه گانه درسالهای ۳۵ - ۴۵
۱۰	جدول شماره ۲ توزیع جمعیت شهرنشین " منطقه " به تفکیک شهرستان درسالهای ۳۵ - ۴۵
۱۲	جدول شماره ۳ توزیع کل جمعیت " منطقه شمال آذربایجان شرقی " برحسب جنس و گروههای سنی درسالهای ۳۵ - ۴۵
۱۸	جدول شماره ۴ نسبت جنسی در " منطقه شمال آذربایجان شرقی " به تفکیک حوزه های سه گانه درسالهای ۳۵ - ۴۵
۲۰	جدول شماره ۵ توزیع درصد جمعیت " منطقه " در گروههای مختلف سنی به تفکیک شهرستان درسالهای ۳۵ - ۴۵
۲۳	جدول شماره ۶ توزیع درصد جمعیت " منطقه " برحسب گروههای بزرگ سنی به تفکیک در جامعه شهری و روستایی درسالهای ۳۵ - ۴۵
۲۷	جدول شماره ۷ وضع زناشویی در شهرستان مشکین شهر به تفکیک جنس در جامعه شهری و روستایی درسالهای ۳۵ - ۴۵
۲۹	جدول شماره ۸ وضع زناشویی در شهرستان ارسباران به تفکیک جنس در جامعه شهری و روستایی درسالهای ۳۵ - ۴۵
۳۲	جدول شماره ۹ "

شرح	صفحه
جدول شماره ۱۰ خصوصیات مربوط بخانواردر شهرستانهای " شمال آذربایجان شرقی " درسالهای ۳۵ - ۴۵	۳۵
جدول شماره ۱۱ توزیع مقصد مهاجرین از " منطقه شمال آذربایجان شرقی به نقاط دیگر کشور در سال ۳۵	۴۲
جدول شماره ۱۲ توزیع مهاجرین (وارد شدگان و خارج شدگان) شهرستانهای مورد مطالعه در سالهای ۳۵ - ۴۵	۴۳
جدول شماره ۱۳ توزیع متولدین خارج از " منطقه شمال آذربایجان شرقی " بر حسب محل تولد در سالهای ۳۵ - ۴۵	۴۵
جدول شماره ۱۴ توزیع نرخ فعالیت در آذربایجان شرقی و منطقه مورد مطالعه به تفکیک جنس و شهر و روستا در سالهای ۳۵ - ۴۵	۴۹
جدول شماره ۱۵ توزیع جمعیت فعال و نرخ فعالیت نسبت بکل جمعیت به تفکیک جنس و شهر و روستا در سالهای ۳۵ - ۴۵	۵۰
جدول شماره ۱۶ توزیع نرخ فعالیت بر حسب گروههای مختلف سنی در شهرستانهای مورد مطالعه در سالهای ۳۵ - ۴۵	۵۶
جدول شماره ۱۷ توزیع جمعیت غیر فعال آذربایجان شرقی و " منطقه شمالی آن " به تفکیک جنس در سالهای ۳۵ - ۴۵	۶۰
جدول شماره ۱۸ توزیع نرخ اشتغال به تفکیک جنس در جامعه شهری و روستایی و منطقه شمال آذربایجان شرقی " در سالهای ۳۵ - ۴۵	۶۳

- جدول شماره ۱۹ توزیع شاغلین در رشته‌های نگانه فعالیت های اقتصادی
 در "منطقه شمال آذربایجان شرقی" درسالهای ۴۵ - ۳۵ ۶۶
- جدول شماره ۲۰ توزیع درصد شاغلین در رشته های نه گانه فعالیت های اقتصادی
 در شهرستانهای شمال آذربایجان شرقی درسالهای ۴۵-۳۵ ۷۸
- جدول شماره ۲۱ توزیع صنایع خانگی برحسب تعداد ورشتهبه تفکیک شهر و روستا
 های منطقه مورد مطالعه درسالهای ۴۵ - ۳۵ ۸۲
- جدول شماره ۲۲ توزیع تعداد کارگاههای کارکن دارویدون کارکن درفعالیتهای
 اقتصادی مراکز شهری منطقه درشمال ۱۳۴۳ ۸۴
- جدول شماره ۲۳ توزیع کارگاههای بخش خصوصی برحسب وسعت کارگاه درفعالیت
 های اقتصادی مراکز شهری منطقه در ۱۳۴۳ ۸۶
- جدول شماره ۲۴ توزیع کارگاهها و کارکنان آنها به تفکیک ادارات دولتی و موسسات
 عمومی مراکز شهری منطقه در ۱۳۴۳ ۸۷
- جدول شماره ۲۵ توزیع درصد شاغلین منطقه در بخش های عمده فعالیت های
 اقتصادی درسالهای ۴۵ - ۳۵ ۷۶ مکرر
- جدول شماره ۲۶ توزیع درصد شاغلین برحسب سمت درشغل درشهرستانهای
 مورد مطالعه درسالهای ۴۵ - ۳۵ ۸۹
- جدول شماره ۲۷ توزیع با سوادان در جمعیت ۱۰ ساله بیابا برحسب جنس در
 شهرستانهای مورد مطالعه درسالهای ۴۵ - ۳۵ ۹۳

شرح	صفحه
جدول شماره ۲۸ توزیع باسوادان در بین شافلین بر حسب پایه های تحصیلی در سال ۱۳۴۵	۹۶
جدول شماره ۲۹ توزیع جمعیت نعال و جمعیت بیکارونرخ بیکاری به تفکیک جنس در منطقه مورد مطالعه در سالهای ۴۵ - ۳۵	۹۹
جدول شماره ۳۰ توزیع بیکاران در منطقه شمال آذربایجان شرقی به تفکیک جنس و جامعه شهری و روستائی در سالهای ۴۵ - ۳۵	۱۰۲
جدول شماره ۳۱ توزیع بیکاران بر حسب جنس و فعالیت های همه قبل از بیکاری در منطقه مورد مطالعه در سال ۱۳۴۵	۱۰۴
جدول شماره ۳۲ توزیع بیکاران در منطقه شمال آذربایجان شرقی بر حسب درجه سواد - به تفکیک در جامعه شهری و روستائی منطقه در سال ۱۳۴۵	۱۰۵

منابع جدول ها :

- ۱ - گزارشات سرشماری رسمی کشور در سالهای ۱۳۳۵ و ۱۳۴۵ مربوط به منطقه
مورد مطالعه
- ۲ - بررسی وضع کارگاههای مراکز شهری جلد ۲ و ۴ از سلسله نشریات پایه‌ای وزارت
کار و امور اجتماعی
- ۳ - نشریات فرهنگ روستائی مربوط به مناطق مورد مطالعه
- ۴ - کتاب بررسی جمعیت و مسائل نیروی انسانی جامعه روستائی آذربایجان شرقی
تالیف دکتر آسایش

فهرست نمودارها

شرح :

ص		نمودار شماره
	مقایسه جمعیت منطقه " شمال آذربایجان شرقی " به	۱
۱۹	تفکیک جنس در سالهای ۴۵ - ۳۵	
	نرخ فعالیت در کل جمعیت " منطقه شمال آذربایجان	۲
۵۱	شرقی " در سالهای ۴۵ - ۳۵	
	نسبت فعالیت زنان و مردان در کل جمعیت ده ساله	۳
۵۱	بهالای " منطقه " در سالهای ۴۵ - ۳۵	
	نسبت فعالیت مردان در جمعیت ده ساله بهالای	۴
	مردان " منطقه شمال آذربایجان شرقی " در سالهای	
۵۲	۴۵ - ۳۵	
	نسبت فعالیت زنان در جمعیت ده ساله بهالای " منطقه	۵
۵۲	شمال آذربایجان شرقی در سالهای ۴۵ - ۳۵	
	منحنی نرخ فعالیت بر حسب گروههای سنی در حوزه های	۶
۵۷	مشکین شهر و ارسباران و مرند در سال ۱۳۳۵	
	منحنی نرخ فعالیت بر حسب گروههای سنی در حوزه های	۷
۵۷	مشکین شهر و ارسباران و مرند در سال ۱۳۴۵	

	توزیع شاغلین " کل آذربایجان شرقی " در رشته های	نمودار شماره ۸
۷۰	عدد فعالیت به تفکیک شهر و روستا در سالهای ۳۵-۴۵	
	توزیع شاغلین " منطقه شمال آذربایجان شرقی " در	نمودار شماره ۹
۷۱	رشته های عدد فعالیت در سالهای ۳۵-۴۵	
	توزیع شاغلین " مشکین شهر " در رشته های عدد	نمودار شماره ۱۰
۷۲	فعالیت در سالهای ۳۵-۱۳۴۵	
	توزیع شاغلین " ارسباران " در رشته های عدد فعالیت	نمودار شماره ۱۱
۷۳	در سالهای ۳۵-۴۵	
	توزیع شاغلین " مرند " در رشته های عدد فعالیت در	نمودار شماره ۱۲
۷۴	سالهای ۳۵-۴۵	
	منحنی نرخ اشتغال در جمعیت ۱۰ ساله بهالای	نمودار شماره ۱۳
۷۵	مشکین شهر بر حسب گروههای سنی در سالهای ۳۵-۴۵	
	منحنی نرخ اشتغال در جمعیت ۱۰ ساله بهالای	نمودار شماره ۱۴
۷۵	ارسباران بر حسب گروههای سنی در سالهای ۳۵-۴۵	
	منحنی نرخ اشتغال در جمعیت ۱۰ ساله بهالای مرند	نمودار شماره ۱۵
۷۵	بر حسب گروههای سنی در سالهای ۳۵-۴۵	
	توزیع شاغلین منطقه شمال آذربایجان شرقی در بخش	نمودار شماره ۱۶
۷۷	های عدد فعالیت های اقتصادی در سالهای ۳۵-۴۵	

مقدمه

عامل انسانی و تأثیر آن در توسعه اجتماعی و اقتصادی از مدت ها پیش بعنوان یکی از عوامل اصلی شناخته شده و مکتب های مختلف اقتصادی و متخصصان برنامه ریزیهای اجتماعی نیز هر کدام بنوعی اهمیت آن را تأکید نموده اند بطوریکه هموازاات رشد اجتماعی و اقتصادی در کشورهای پیشرفته روز بروز دامنه علم انسانی وسیع تر گشته و تحقیق و مطالعه در قلمرو آن ارزش بیشتری کسب می کند . زیرا این علم با شناسائی مسائل و مشکلات و پیش بینی های لازم و ضروری می تواند کمک های شایسته ای بحل موانع موجود نموده و در عین حال راه را برای نوآوری و پیشرفت و ارتقاء جوامع مختلف هموار سازد . خوشبختانه در کشور ما نیز تحولات اجتماعی نیم قرن اخیر ضرورت توجه باین موضوع اساسی را بیش از پیش آشکار ساخته است .

هم اکنون در مملکت ما بر اثر رشد سریع جمعیت هر سال گروه کثیری از افراد نوسازیده وارد بازار کار می شوند . مسلماً این " نیرو " قادر خواهد بود که در آینده احتیاجات ما را از نظر کمی مرتفع سازد ولی با در نظر گرفتن

اینکه کشور ما در يك مرحله انتقالی قرار گرفته و می خواهد زیربنای محکم و سالمی برای پیشرفت های سریع اجتماعی و اقتصادی خود بی ریزی نماید اتخــا ن تدایمی برای تربیت و تجهیز " نیروی کار کشور " امری ضروری و اجتناب ناپذیر بوده و رسیدن باین هدف نیز مستلزم شناسائی دقیق وضع موجود می باشد .

پایان نامه تحصیلی حاضر که تحت عنوان " تحول نیروی کار در منطقه شمال آذربایجان شرقی " تهیه شده تحقیقی است که نتیجه مطالعات تفصیلی درباره هر يك از شهرستانهای مشکین شهر، ارسباران و مرند می باشد . و در تهیه آن هم چنانکه در صفحات ۱۰۶ تا ۱۰۹ قید گردیده از منابع مختلف داخلی و خارجی استفاده شده است و با توجه باینکه منظور از " نیروی کار " تنها قدرت مادی و جسمی افراد نبوده بلکه مهارت ها و تخصصها و بخور کلی قدرت فکری آنها نیز مورد نظر می باشد از این رو مجموعه حاضر در ۴ فصل شرح زیر :

۱ - فصل اول	مشخصات کلی جمعیت منطقه مورد مطالعه
۲ - " دوم	بررسی نیروی کار
۳ - " سوم	بررسی وضع سواد و مهارت
۴ - " چهارم	مطالعه وضع بیکاری و جگونگی آن

تتظیم و برای هر فصل جد اول و نمودارهای لازم تهیه شده است و تا آنجا که مقدور

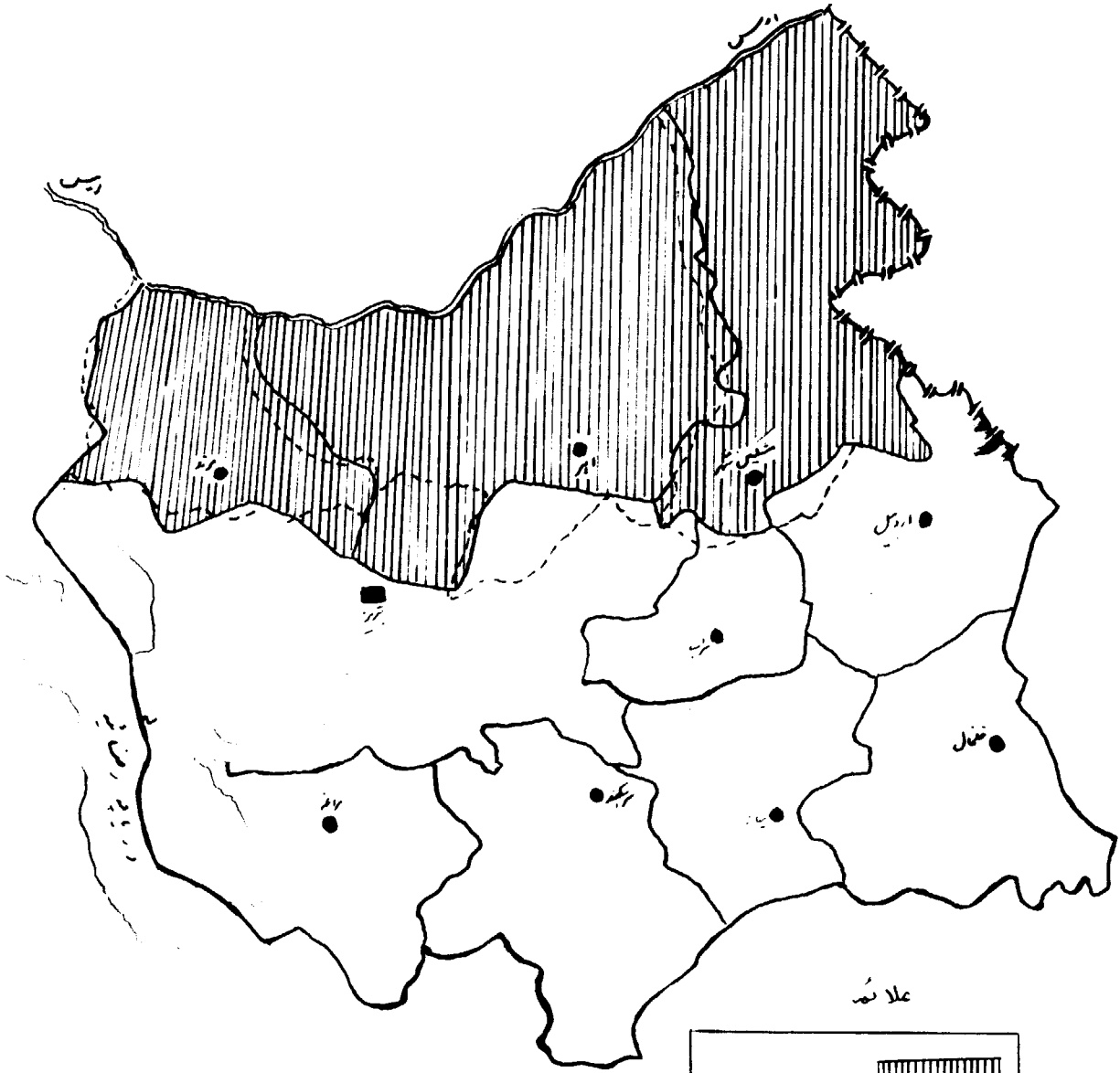
بوده کوشش بعمل آمده تا از آخرین روش‌های علمی در این زمینه استفاده گردد .

در خاتمه وظیفه خود میدانم از ارشاد و راهنمایی‌های سودمند

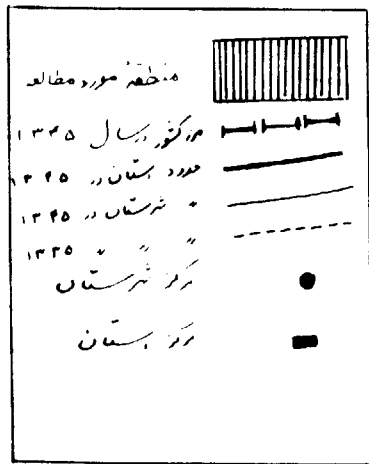
استاد گرامی جناب آقای دکتر حسین آسایش در تهیه این پایان نامه سپاسگزاری

نماید .

اردیبهشت ماه ۱۳۴۹

علائق

کیلومتر

قیاس

فصل اول

مشخصات کلی جمعیت منطقه مورد مطالعه

حدود و موقعیت جغرافیائی

منطقه مورد مطالعه ما در این بررسی ناحیه شمالی آذربایجان شرقی و

شامل شهرستانهای مشگین شهر، ارسباران و مرند می باشد وسعت این منطقه مجموعاً

براساس سرشماری سال ۱۳۳۵ در حدود ۲۸۵۳۳ کیلومتر مربع بوده و با مختصر تغییر

که در حدود جغرافیائی ناحیه مذکور در سرشماری سال ۱۳۴۵ بوجود آمد وسعت

آن به ۲۸۵۱۱ کیلومتر مربع که معادل ۴۸/۵٪ بکل مساحت آذربایجان شرقی

میگردد کاهش یافت و تغییراتی بشرح زیر در آن صورت گرفت:

۱- در حوزه ارسباران دهستان "بدوستان" با ۲۰۵۲۱ نفر جمعیت

از این حوزه جدا و جزو حوزه تبریز قرار گرفت و در مقابل دهستان "مواضح خان" با

۱۸۴۷۳ نفر از تبریز جدا و جزو ارسباران محسوب گردید تفاوت جمعیت این دو -

دهستان ۲۰۴۸ نفر بوده و اختلاف حاصل کمتر از $\frac{1}{139}$ کل جمعیت ارسباران

در سرشماری اخیر می باشد .

۲- در حوزه مرند، در سال ۱۳۳۵ دهستان "رود قات" بدو قسمت

تقسیم شده بود که یک قسمت از آن جزو تبریز و قسمت دیگر آن در حوزه مرند قرار داشت. در سال

۱۳۴۵ این دهستان يك جا جزو شهرستان مرند سرشماری شده است لازم بیا آوردی
 است که آن قسمت از دهستان " رودقات " که در آمارگیری سال ۱۳۳۵ جزو تهر —
 بوده جمعا ۴۹۹۱ نفر جمعیت داشته است .

در مشکین شهر تغییر حدود سرشماری قابل توجه نمی باشد و از این —
 رو بطور خلاصه می توان گفت که در کل منطقه در سرشماری سال ۱۳۴۵ نزدیک به
 ۲۲ کیلومتر مربع از وسعت آن نسبت بده سال قبل کاسته شده و در مقابل ۳۴۴۰ نفر
 (با احتساب افزایش جمعیت) بر اثر تغییر حدود جغرافیائی منطقه بر جمعیت آن —
 اضافه گردیده . با توجه باین که ارقام مذکور در مقایسه با وسعت و یا جمعیت منطقه
 بسیار ناچیزی نمایند از این رو در مقایسه داده های سرشماری از اختلاف و تفاوت های
 مذکور صرف نظر شده است .

از نظر موقعیت جغرافیائی منطقه مورد نظر در شمالی ترین قسمت کشور واقع
 شده و از سمت مشرق و شمال هم مرز با اتحاد جماهیر شوروی می باشد . رودخانه
 شمالی
 ارمیرتاسر مرز شمالی این ناحیه را تشکیل می دهد که در سالهای اخیر با همکاری همسایه
 بر روی این رودخانه بزرگسری سد هائی ساخته میشود و شبکه های برق آبی (هیدروالکتریک)